

گزارش‌های علمی

گزارشی از طرح «اهل البیت علیهم‌السلام فی الکتاب»

پروژه تحقیقاتی

واحد حدیث گروه پژوهشی علوم قرآن و حدیث

مقدمه

انسان برای پیمودن راه کمال، نیازمند رهبری معنوی است. قرآن و اهل بیت علیهم‌السلام به مصداق «إِنِّي تَارِكُ فَيْكُمْ التَّقْلِينَ كِتَابَ اللَّهِ وَ عَتْرَتِي» هدایتگران بشریت به سوی سعادتند. از این روی، شناختن آن دو ثقل گرانبها برای تشنگان معرفت، ضروری می‌نماید.

از جمله مباحث مطرح و شایسته در این زمینه «جایگاه اهل بیت علیهم‌السلام در کتاب الهی» است. اهل بیت علیهم‌السلام خود اشاره به نزول ثلث یا ربع قرآن در حقشان می‌کنند. از دیگر سو، عده‌ای ناآگاهانه نزول حتی آیه‌ای را در حق علی بن ابی طالب علیه‌السلام انکار می‌کنند. از این روی، از دیرباز، مرزبانان حریم ولایت، قلم به دست گرفته و در تبیین جایگاه اهل البیت علیهم‌السلام در قرآن، کتابها نگاشته‌اند که از میراث فرهنگی - اسلامی به حساب می‌آید. طرح حاضر نیز سعی در تکمیل این هدف والا دارد.

هدف طرح

هدف این طرح، تبیین جایگاه اهل بیت علیهم السلام در قرآن به لسان روایات است. یعنی جمع‌آوری، بررسی و عرضه روایاتی که یک آیه را به نحوی در حق اهل بیت علیهم السلام تفسیر یا تأویل نموده یا شأن نزول آن را اهل بیت علیهم السلام معرفی می‌کنند. نتیجه این پژوهش، تفسیری روایی خواهد بود که برخی از آیات را در حق اهل بیت علیهم السلام تفسیر یا تأویل می‌کند.

امتیاز طرح

دانشمندان علوم اسلامی در پی دستیابی به این هدف، تلاشها نموده‌اند که هر یک در جای خود، درخور تقدیر است؛ لیکن این آثار، یا مربوط به معصومی خاص است، یا به تعدادی محدود از آیات اشاره دارد، یا در ضمن مجموعه‌های دیگر قرار گرفته و یا از منابع محدودی استفاده شده و عاری از مأخذ دقیق و کارآمد است.

اما طرح «اهل البیت علیهم السلام فی الکتاب» به منظور تکمیل کار پیشینیان و شناساندن جایگاه والای اهل بیت علیهم السلام در قرآن، با جمع‌آوری تمام آیاتی که درباره آنان نازل شده است، آغاز شد.

استادان راهنما و مشاور

این طرح، پس از تصویب در شورای پژوهش دانشگاه در سال ۱۳۷۷، با راهنمایی استاد مرحوم، حجة الاسلام و المسلمین شانه‌چی، رسماً آغاز شد. پس از استعفای استاد راهنمای محترم - به جهت کهولت سن - از راهنمایی و مشاوره اساتید بزرگوار، آیه الله معرفت و آیه الله مهدی مروارید بهره برده ایم.

فعالتهای سامان یافته

این طرح به طور متوسط، با تلاش پنج پژوهشگر، مراحل ذیل را پیموده است:

۱. کتاب‌شناسی: در این مرحله، با جمع‌آوری فهرستی بالغ بر هزار عنوان کتاب، و منبع‌یابی آنها، حدود سیصد عنوان کتاب، مربوط به طرح و در دسترس تشخیص داده شد که فهرستهای مختلفی از آن تهیه شده است. منابع یاد شده، از میان متون حدیثی، تفسیری، تاریخی و... شیعه و اهل سنت انتخاب شده است.

۲. تنظیم شیوه‌نامه: برای هدفمند شدن طرح، ضمن طراحی فیش دستی و

رایانه‌ای جهت دست‌یابی به امکانات جدید و دقت و سرعت در طرح، شیوه‌نامه‌ای جامع، تهیه و تنظیم شد تا نوشته‌ای یکدست و روان فراهم شود.

۳. مطالعه منابع غیر موجود در رایانه: در این بخش، بیش از دویست عنوان کتاب، مطالعه و فیش‌برداری شد.

۴. آماده‌سازی فیشها: در این مرحله، فیشهای مربوط به سوره حمد و بقره جمع‌آوری و نسبت به تک‌تک آنها مباحثه شد و دیدگاههای فقه‌الحدیثی درباره آنها ثبت گشت.

۵. بررسی دلالی: تک‌تک روایات مربوط به سوره حمد و بقره، با اشراف صاحب‌نظران در این مرحله از نظر دلالی مورد بررسی قرار گرفت.

۶. تهیه نرم‌افزار: برای فیش‌برداری دقیق و کارآمد و نیز بهره‌برداری از دیگر امکانات نرم‌افزاری، تهیه برنامه‌ای جامع با قابلیت‌های بسیار، از ابتدای سال ۱۳۷۹ در دستور کار قرار گرفت و در حال بهره‌برداری است.

۷. تدوین و آماده‌سازی: تاکنون، روایات سوره حمد و بقره آماده‌نشر شده است که کارهای پایانی آن در دست اقدام است.

گروه علوم قرآن و حدیث

مرکز پژوهش دانشگاه علوم اسلامی رضوی

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی